

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НАРОДУ

Ірина ДЕРКАЧ,
магістр педагогіки,
викладач гімназії ім. Т. Шевченка,
Кишинів, Республіка Молдова

Summary

The teacher of Ukrainian language and literature of the "T. Shevchenko" gymnasium from Chisinau municipality, Irina Derkaci, under whom in 2020 was opened a museum of Ukrainian culture, tries, in her article, to do an analysis of historical memory's function, introduces the readers with the concept of the museum "The Ukrainians in the Moldova's culture", the community of Ukrainian culture in the Republic of Moldova, reveals the school museums' role in the solution of the problem of preservation and research of people's historical and cultural heritage.

Keywords: *historical memory, "The Ukrainians in the Moldova's culture" museum, school museum, "T. Shevchenko" gymnasium.*

Добігає кінця перша чверть ХХІ століття. І хоча пострадянськими країнами було проголошено незалежність іще наприкінці минулого століття, конфронтація різновекторних політичних сил заважає реалізації консолідуючого варіанту трансформації суспільства. Як наслідок, чи не найсерйознішою перешкодою для самоідентифікації народів пострадянського простору є сьогодні маніпуляції питань історичного минулого.

«Тим не менш завжди йдеться саме про пам'ять як про канал передачі історичного досвіду і чинник формування національної ідентичності. Не підлягає сумніву, що пам'ять – це таки ефективний важіль. Є лише одне застереження: пам'ять спроможна бути такою за наявності у суспільстві загальноприйнятого проекту майбутнього й принципового консенсусу щодо основоположних цінностей»⁸⁸⁴.

За вільною енциклопедією, історична пам'ять – це «соціокультурний феномен, сукупність образів та уявлень, що відтворюють спільний культурно-історичний досвід спільноти. Ключовою функцією історичної пам'яті є передача досвіду та знань про минуле, як основи самоідентифікації. Історична пам'ять - це сукупність доннаукових,

⁸⁸⁴ Ю. Шаповал, Л. Нагорна, О. Бойко та ін. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013, с. 5 [<http://history.org.ua/LiberUA/>.pdf] (відвідала 03.07.2021).

наукових, квазінаукових і позанаукових знань та масових уявлень соціуму про спільне минуле, один з вимірів індивідуальної та колективної пам'яті про історичне минуле, або, радше, його символічна репрезентація»⁸⁸⁵. До вивчення проблеми історичної пам'яті у різні часи зверталися: О. Конт, Г. Гегель, Ч. Дарвін, Г. Спенсер, К. Маркс (у XIX ст.), М. Альбвакс, Ф. Єйтс, П. Нор, П. Рікер, Я. Ассман, П. Коннертон (у XX ст.). В Україні питання історичної пам'яті досліджували науковці: А. Киридон, Ю. Зерній, В. Жадько, О. Бойко, О. Фостачук, О. Довгополова, О. Кісь, Г. Грінченко.

«Своєрідним арсеналом історичної пам'яті є архіви, музеї, бібліотеки»⁸⁸⁶. Саме ці документно-інформаційні інституції зберігають інформацію, зафіксовану на матеріальних носіях.

Щодо музеїв, за визначенням, «музей — культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини»⁸⁸⁷.

Музеї, які створюються при навчальних закладах, як і ті, що діють при підприємствах, установах, організаціях, не є юридичними установами. Напрями їх діяльності обмежено (зазвичай, це: культурно-освітня, науково-дослідна, інформаційна та експозиційна діяльність, комплектування музейних зібрань). Однак неможливо переоцінити роль подібних музеїв.

Яскравим підтвердженням тому може бути діяльність музею «Українці в культурі Молдови» Товариства української культури в Республіці Молдова, який створено 1999 року в період становлення організації. Без перебільшення музей можна назвати перлиною культури українців Молдови, і користується він заслуженим авторитетом не лише у мешканців республіки, а й за її межами.

Музей «Українці в культурі Молдови» є складовою культурно-просвітницького центру, при якому відкрито також українську недільну школу для дітей. Організатори центру дотримувалися думки, яку в одній із своїх статей висловив керівник групи етнології українців Центру етнології Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова, доктор історії, В. Кожухар : «...нагальним завданням українознавців

⁸⁸⁵ <https://uk.wikipedia.org/wiki> (відвідала 01.07.2021).

⁸⁸⁶ <https://uk.wikipedia.org/wiki> (відвідала 01.07.2021).

⁸⁸⁷ <https://uk.wikipedia.org/wiki> (відвідала 01.07.2021).

є вивчення об'єктивної історії українців Молдови та активна популяризація цих знань серед якомога ширшого кола української (і не лише української) громадськості»⁸⁸⁸.

За концепцією авторів-оформлювачів, приміщення центру має вигляд української світлиці, в якій все нагадує про етнічну батьківщину – Україну. Експозиції музею складають чотири розділи: «Святі отці та духовне братство», «Українські письменники. Поет Тарас Шевченко», «Театральне та архітектурне мистецтво», «Академік Костянтин Попович». Матеріали музею зібрано активістами Товариства української культури. Вони розповідають про видатних діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток культури Молдови. «Спільна історична доля обох народів обумовила взаємне перебування в Україні і в Молдавії багатьох державних, військових і культурних діячів, митців, письменників. Досить назвати такі яскраві постаті, як молдовани Петро Могила, Олександр і Богдан Петричейку-Хашдеу, які навчалися, жили або працювали у Львові, Харкові, Києві й інших містах, де залишили глибокі карби у спільній духовній спадщині, або ж українських письменників І. П. Котляревського, І. С. Нечуя-Левицького і М. М. Коцюбинського, які за час свого перебування на молдавській землі вкарбували золоті сторінки до історії красного письменства обох народів»⁸⁸⁹.

Справжній осередок культури українців Молдови, культурно-просвітницький центр Товариства української культури, живе яскравим життям. Тут «було проведено значну кількість засідань Ради Товариства, наради з головами районних філій, презентацію роману Костянтина Федоровича Поповича «Скривджені долі», передачі книжок в межах акції «Подаруйте дітям книгу», зустрічі з вченими і письменниками, засідання Молдовського регіонального бюро Національної Спілки журналістів України, вшанування ветеранів Другої Світової війни, засідання організаційного комітету по відзначенню 75-річчя від дня народження академіка Костянтина Поповича, панахиди жертвам голодомору й жертвам політичних репресій, святкування 10-річчя Недільної школи ім. Паїсія Величковського... 2005 року в межах Шевченківських днів у Культурно-просвітницькому центрі Товариства української культури в Республіці Молдова вперше було проведено Республіканський конкурс читців «Славимо тебе, Тарасе!». І з того часу щобережня збираються тут юні шанувальники кобзарєвого слова із різних регіонів Молдови»⁸⁹⁰.

⁸⁸⁸ Кожухар В. Г. Українці Молдови: сторінки історії. В: Українці Молдови. Історія і сучасність. Кожухар В. Г., Кожухар К. С. та ін. Кишинів: „Elan Poligraf”, 2008, с. 19- 44.

⁸⁸⁹ Попович К. Коцюбинський у контексті молдавського ареалу. В: Академик Константин Попович – Человек. Ученый. Писатель. Кишинэу: Elan Poligraf, 2006, с. 302.

⁸⁹⁰ Деркач І. Віддзеркалення творчого спадку академіка К. Ф. Поповича в експозиціях музею «Українці в культурі Молдови». В: Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті

Як бачимо, завдяки влучній концепції культурно-просвітницького центру Товариства української культури в Республіці Молдова, при якому діє і музей, цей унікальний заклад став рідним домом для українців різних поколінь і зацікавлень, які цінують і зберігають рідну культуру, а це, у свою чергу, забезпечує його актуальність і затребуваність.

Не менш значну роль відіграють і шкільні музеї, які створюються з освітньою, навчально-виховною та пізнавальною метою. Роль таких музеїв полягає у залученні молодого покоління до ознайомлення з історією рідного краю, вивчення та збереження історико-культурної спадщини рідного народу, дослідницько-пошукової діяльності, у вихованні глибокої поваги до вікових народних традицій, у розвитку творчих інтересів учнів. Саме «учні, - за словами доктора педагогіки, однієї з авторів першого покоління підручників з української мови і літератури для українців Молдови, старшого наукового співробітника групи етнології українців Центру етнології Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова, К. Кожухар, - є тим «індикатором», який найбільш чітко висвітлює державну національну політику в галузі освіти національних меншин на даному соціально-економічному етапі, бо, як свідчать отримані дані, чинники, що впливають на етносоціальну характеристику етнічної спільноти, її менталітет, етнічну самосвідомість, значною мірою залежать від можливості здобувати освіту рідною мовою чи хоча б її вивчати в школі, а відповідно і долучатися до культури, історії, літератури, традицій свого народу»⁸⁹¹.

За профілем шкільні музеї поділяють на: історичні, природничо-наукові, меморіальні, літературні, краєзнавчі тощо. Інколи вони можуть мати ще вужчу спеціалізацію, поділятися на види і підвиди. Відповідно обираються й форми роботи музею: науково-дослідницька, пошуково-краєзнавча, просвітницька, навчально-виховна, проведення експедицій, екскурсій, громадська діяльність із залученням різних категорій населення⁸⁹².

Зазвичай, шкільні музеї стають стрижнем усієї навчально-виховної роботи освітнього закладу, а їх відкриття – вагомим подією для села, селища або й міста. Юні дослідники, які вивчають історію рідного краю, місцеві традиції, матеріальну та духовну

академіка Костянтина Поповича. Том I. Ред.: К. С. Кожухар, В. Г. Кожухар. Кишинів: Б. и., 2015 (Тірогр. "Elan Poligraf"), с. 19-20.

⁸⁹¹ Кожухар К. С. Допоки живе мова – доти житиме народ. В: Українці Молдови. Історія і сучасність. Кожухар В. Г., Кожухар К. С. та ін. Кишинів: „Elan Poligraf”, 2008, с. 75.

⁸⁹² Класифікація музеїв України https://pidru4niki.com/15290527/kulturologiya/klasifikatsiya_muzeiyv_ukrayini (відвідала 13.08.2021).

культуру свого народу, беруть безпосередню участь у відродженні національної та духовної спадщини, а через вивчення та використання місцевого матеріалу мають можливість вийти за межі програми, доторкнутися до історичних подій минулого. У молодого покоління виховується національна свідомість, патріотизм, ціннісне ставлення до суспільства і держави, до історичних, культурних і духовних надбань рідного народу⁸⁹³.

Очевидно, що діяльність шкільних музеїв сприяє вирішенню серйозної проблеми сучасності, яку окреслює одна з авторів першого покоління підручників з української мови і літератури для українців Молдови, доктор педагогіки М. Туницька: «У часи глобалізації помітною є культурна нівеляція, особливо це стосується народів, які мешкають за межами метрополії, в іншокультурному оточенні. Усебічне вивчення історії та матеріальної культури українців Молдови, що формувалася й розвивалася століттями, є важливим для нащадків, для розуміння свого коріння, для сучасного способу життя, а можливо, і його збагачення»⁸⁹⁴.

Активісти українського руху Молдови, в авангарді якого завжди знаходилися вчителі, виступили ініціаторами відкриття музеїв видатним українцем, що, за їх переконанням, могло стати важливим кроком на шляху до розв'язання визначеної проблеми. 2016 року ліцею (нині гімназії) села Унгурь Окницького району Республіки Молдова було присвоєно ім'я Ольги Кобилянської, а при ліцеї відкрито музей письменниці. 2001 року ліцей села Ніхорень Ришканського району Молдови отримав ім'я академіка Костянтина Поповича. 2004 року в ліцеї відкрито музей академіка. Автор-оформлювач згаданих музеїв, як і музею «Українці в культурі Молдови» Товариства української культури в Республіці Молдова, - Заслужений діяч мистецтв Республіки Молдова, Заслужений працівник культури України, Президент Благодійного фонду професійних художників та народних майстрів «Renaștere-Відродження» Євген Осередчук.

Досвід засвідчує, що відкриття музеїв при школах є традиційною, розповсюдженою практикою. У той же час ми стаємо свідками втрати існуючих музеїв, що крас серце їх створювачам і прихильникам. Так, ще за радянських часів у селі Дороцьке Дубосарського

⁸⁹³ Роль шкільного музею http://zaluzhia-school.edukit.uz.ua/ri/metodichna_robota/metodichne_obyednannya_ (відвідала 10.07.2021).

⁸⁹⁴ Туницька М. Нарис історії та матеріальної культури українців півночі Молдови (на прикладі с. Голяни Єдинецького району). В: Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича. Том III. Ред.: К. С. Кожухар, В. Г. Кожухар. Кишинів: Stratum Plus, 2017, (S.C. „Elan Poligraf Centrală” SRL). С. 278.

району Молдови було відкрито 2 музеї: 9 травня 1979 р.- у приміщенні сільської школи, а 9 травня 1985г. — сільський музей. Доля шкільного музею виявилася трагічною — під час збройного конфлікту в Придністровському регіоні в приміщення школи влучив снаряд, більшість експонатів загинула, решту було розкрадено. До 1980 р. у с. Марамонівка Дондюшанського району, що на півночі Молдови, діяв гарний музей, який розташовувався в окремому приміщенні в центрі села. Протягом десяти років, до 1990 р., музей знаходився у приміщенні сільської школи. У 1990-х роках музеєм ніхто не опікувався, тому більшість експонатів було втрачено. Все, що вдалося зберегти, було зібрано в приміщенні Марамонівської гімназії.

Прогресивними ідеями користувалися і ми, вчителі муніципальної гімназії імені Т. Шевченка, коли прийняли рішення про відкриття музею української культури. Музей було урочисто відкрито 11 грудня 2020 р. Серед перших експонатів нашого музею: предмети побуту 18-19 ст., наочні посібники, методична література – досить ефективні допоміжні засоби навчання. Сподіваємося збагатити експозиції музею, а на його базі плануємо розгорнути активну діяльність учнів і вчителів у різних цікавих і перспективних напрямках.

Библиография

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (відвідала 01.07.2021).
2. Деркач І. Віддзеркалення творчого спадку академіка К. Ф. Поповича в експозиціях музею «Українці в культурі Молдови». В: Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича. Том І. Ред.: К. С. Кожухар, В. Г. Кожухар. Кишинів: Б. и., 2015 (Тіпогр. „Elan Poligraf ”), с. 13-21.
3. Класифікація музеїв України https://pidru4niki.com/15290527/kulturologiya/klasifikatsiya_muzeyiv_ukrayini (відвідала 13.08.2021).
4. Кожухар В. Г. Українці Молдови: сторінки історії. В: Українці Молдови. Історія і сучасність. Кожухар В. Г., Кожухар К. С. та ін. Кишинів: „Elan Poligraf ”, 2008, с. 19-44.
5. Кожухар К. С. Допоки живе мова – доти житиме народ. В: Українці Молдови. Історія і сучасність. Кожухар В. Г., Кожухар К. С. та ін. Кишинів: „Elan Poligraf ”, 2008, с. 72-89.
6. Попович К. Коцюбинський у контексті молдавського ареалу. В: Академик Константин Попович – Человек. Ученый. Писатель. Кишинэу: „Elan Poligraf ”, 2006, с. 302.
7. Роль шкільного музею [http://zaluzhia-school.edukit.uz.uari metodichna_robota/metodichne_obyednannya_](http://zaluzhia-school.edukit.uz.uari/metodichna_robota/metodichne_obyednannya_) (відвідала 10.07.2021).
8. Туницька М. Нарис історії та матеріальної культури українців півночі Молдови (на прикладі с. Голяни Єдинецького району). В: : Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича. Том III. Ред.: К. С. Кожухар, В. Г. Кожухар. Кишинів: Stratum Plus, 2017, (S.C. „Elan Poligraf” SRL), с. 277-285.
9. Ю. Шаповал, Л. Нагорна, О. Бойко та ін. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013. <http://history.org.ua/LiberUA/.pdf> (відвідала 03.07.2021).